

vypovídací hodnotu s prameny z druhé strany interakce (jedná se zejména o písemnosti z fondů velkostatků, rodinných a městských archivů), na což ale autorka rezignuje s následujícím odůvodněním: „*Oproti tomu ve výrazně menší míře byly využity prameny z druhé strany (...), což se stalo až nutností vzhledem k tématu i četnosti jejich dochování*“ (s. 15). To lze jistě pochopit vzhledem k časové náročnosti studia těchto zdrojů, nicméně si myslím, vzhledem k množství dochování pramenů řádové provenience (drtivá většina klášterů bosých augustiniánů byla zrušena na konci 18. století), že to není příliš šťastné řešení. Nicméně je otázka, zda by studium pramenů z druhé strany opravdu přineslo nová zjištění, která by teze knihy nějak pozměnila.

Dále pokládám za škodu, že nakladatelství obrazové přílohy zveřejnilo pouze černobíle, obzvláště s přihlédnutím k faktu, že se jedná o kunsthistorickou práci. Nejenže to snižuje vypovídací hodnotu publikovaných hmotných a ikonografických pramenů, ale v řadě případů je v důsledku toho obtížně rozpoznatelný námět na jednotlivých zobrazeních.

Marek Brčák

doi: 10.14712/23365730.2019.25

Josef Smolka ve spolupráci s Janou Vačkářovou a dalšími spolupracovníky Národní knihovny České republiky,

Josef Stepling (1716–1778) v jeho biografiích a bibliografiích

Národní knihovna České republiky, Praha 2018, 241 s.

Není pochyb o tom, že Josef Smolka je současným největším znalcem života a díla Josefa Steplinga, jezuitského učenice, představitele pražské univerzity a „našeho nejvýznamnějšího přírodovědce 18. století“, jak jej Smolka právem nazývá. Smolka se také neobyčejně zasloužil o oživení památky tohoto vědce, a to nejen v souvislosti s připomínkou třístého výročí jeho narození v r. 2016.¹ Nyní předkládá čtenářům překlady dvou Steplingových životopisů z pera Stanislava Vydry a Františka Martina Pelcla a komentovanou bibliografii.

Obě biografie jsou opatřeny podrobným kritickým aparátem, v němž jsou kromě jiného představeny i další osobnosti tehdejší Evropy a komparována některá nejistá svědectví autorů 18. století se závěry pozdějších výzkumů. Největším přínosem této práce je komentovaná bibliografie všech Steplingových prací. I když soupisy jeho tvorby nejsou neznámé, ty nejstarší vznikly už v 18. století, ale tato bibliografie je nejen náležitě revidovaná, ale i důkladně komentovaná. Každému zápisu předchází kopie titulních listů, k latinským či německým názvům je připojen český překlad. K řádnému knihovnickému popisu tisků přispěli spolupracovníci Národní knihovny. V komentářích je stručně nastíněn obsah jednotlivých prací, uvedena místa výskytu v knihovnách, případně i odkazy na další vydání. Z výstižného popisu obsahu i laik pochopí, co je meritem věci, a je možné si učinit představu o stavu tehdejší matematiky, geometrie, trigonometrie, astronomie etc. etc.

Vydavatelé neopomněli ani tzv. tentamina, závěrečné práce předkládané studenty filozofické fakulty. Nejedná se sice o vlastní Steplingovu tvorbu, ale o díla vzniklá v časech,

¹ O konferenci konané zejména z jeho podnětu jsem referovala na stránkách tohoto časopisu: *Konference o jezuitské vědě*, AUC-HUCP 56/2, 2016, s. 131–132. Odkazy na další autorovy práce věnované Josefu Steplingovi jsou obsaženy v recenzované knize v Seznamu sekundární literatury (231–233), kde je v chronologickém pořadí přehled všech prací věnovaných jezuitskému učenci.

kdy působil jako direktor filozofických, později matematicko-fyzikálních studií Karlo-Ferdinandovy univerzity. U disertací a jiných závěrečných prací vznikajících na pražské univerzitě v 17. a 18. století se běžně kromě defendenda uváděl i tzv. praeses, což byl profesor, který stanovil téma k obhajobě. Josef Stepling, jak je doloženo svědectvím patera Vydry, během svého úřadu tentamina schvaloval, někdy i redigoval. U těchto tisků jsou odkazy na signatury z Národní knihovny, místy i Strahovské knihovny, Památníku národního písemnictví atd. Archiv Univerzity Karlovy připomínán není bezpochyby proto, že katalog sbírky starých tezí a disertací není zpřístupněn v elektronické podobě.

Ačkoliv nehodlám předkládat prognostické soudy, které bývají mylné, domnívám se, že v budoucnu už nebude možno Steplingův portrét příliš upřesnit; snad jenom podrobným studiem korespondence řádových generálů uložené v římském ústředním jezuitském archivu (ARSI). Tak by byly možná více osvětleny názory hodnostářů Tovaryšstva Ježíšova na muže, o němž pater Vydra píše, že „byl často pronásledován a utlačován peripatetiky svého řádu“ (s. 52). Mám vlastně vůči této velmi zdařilé publikaci jedinou výtku. Nelíbí se mi neobratný název, kde je užito nenáležité zájmeno přivlastňovací „jeho“. Vše by bylo v pořádku, kdyby název zněl: *Josef Stepling (1716–1778) a jeho biografie a bibliografie*. Bohužel nepatřičné tvary posesiv se staly v soudobé češtině běžným jevem. Nicméně hlavní autor knihy vystavěl z plodů svého badatelského úsilí nový pomník nejen Josefu Steplingovi, ale i sobě samotnému.

Ivana Čornejová

doi: 10.14712/23365730.2019.26

Jan Surman, *Universities in Imperial Austria 1848–1918: A Social History of a Multilingual Space*

Purdue University Press 2018, 460 s., ISBN 978-1557538376

Srovnávací dějiny vzdělání je disciplína, které se nevěnuje příliš mnoho badatelů. Výraznou osobností na tomto poli je již delší dobu Jan Surman. Pod vlivem profesora vídeňské univerzity Mitchella G. Ashe rozvíjí srovnávací studia dějin univerzit v habsburské monarchii v novověku na širším základě. Surman napsal již řadu studií a předvedl konferenční prezentace, které směřují buď k analýze jednotlivé univerzity, zejména v prostoru habsburské monarchie, obývané Slovany (Krakov, Lvov, Praha) a jejímu srovnání s vídeňským centrem, nebo mezi sebou navzájem. Díky tomu, že – v případě Prahy – stojí Surman mimo lokální badatelskou obec, má relativně dobrý nadhled nad českými podmínkami a odstup od možných interních subjektivních zkreslení.

Knihla „*Universities in Imperial Austria 1848–1918: A Social History of a Multilingual Space*“ je shrnutím a rozšířením Surmanových dosavadních studií. Věnuje se rozboru proměn univerzit v rámci habsburské monarchie po provedení tzv. thunovských (v širším kontextu nazývaných Exner-Bonitzových) reforem vzdělávacího systému. Jeho výzkum tady začíná již v předběřznovém období (1. kapitola), kdy sumarizuje postavení univerzit od osvícenských reforem a jejich vývoj směrem k potřebě liberálnější reformy studia, vyvolané společenskou a politickou situací ve státě. Neutápí se ve zbytečných detailech. Sleduje politické, sociální i kulturní aspekty vývoje univerzit v celém časovém rozmezí, doplněné příklady konkrétních lidí, aby předvedl určité typy akademiků, nebo naopak výjimky z celkové linie.